

Johannes Koll (Hrsg.), *Nationale Bewegungen in Belgien. Ein historischer Überblick, Niederlande-Studien, Band 37, Münster 2005, str. 196*

Mada je u evropskim okvirima priča o problemima na Balkanu odavno postala opšte mjesto, jasno je da je Balkan u aktuelnoj političkoj konstelaciji Evrope bar u nekim aspektima izgubio primat u borbi za „centralno krizno žarište“. Svake godine postaje sve jasnije da je taj primat neumitno prešao u ruke – Belgije. Svojevrсна evropska centrala, bilo u kontekstu geografije, bilo u kontekstu destinacija centralnih evro-atlantskih institucija, postala je ključna politička tema kontinenta, mada još uvijek, sasvim uspješno, sve probleme čvrsto drži unutar svojih granica. Naravno, savremeni belgijski politički model, njegove radikalne transformacije, te najrazličitije vizije daljeg političkog razvoja (sa sve češćim najavama apokaliptičnog epiloga!), ne mogu ostati u potpunosti izolovani od pogleda drugih država, koje u takvom razvoju situacije traže ekvivalentne momente, što u procjenama svoje budućnosti, što u procjenama budućnosti svojih susjeda. Za aktuelni politički momenat u Belgiji, kao i za njegovu istorijsku pozadinu interes pokazuju razne evropske zemlje i institucije, a naučna produkcija vezana za tu tematiku posljednjih godina posebno je obimna u Njemačkoj.

Na tragu tih intencija pojavio se i zbornik radova *Nationale Bewegungen in Belgien. Ein historischer Überblick* [*Nacionalni pokreti u Belgiji. Istorijski pregled*], koji je priredio prof. dr Johannes Koll, naučni saradnik Centra za holandske studije Vestfalskog univerziteta Wilhelm u Münsteru (Zentrum für Niederlande-Studien der Westfälischen Wilhelms-Universität Münster). Zbornik je objavljen u okviru prestižne serije *Holandske studije* [*Niederlande-Studien*], u kojoj su sabrani ključni njemački naučni doprinosi koji se odnose na istorijat prostora Holandije i sjeverne Belgije, odnosno Flandrije, tj. prostora na kojem se govori holandski jezik. Ovo izdanje se pojavilo 2005. godine i predstavlja značajan pokušaj da se koncizno rekapitalizuje istorijska pozadina aktuelne političke problematike u Belgiji, sa naglaskom na 19. i 20. stoljeće. U tom smislu zbornik je nastavak pomenute ekspanzije naučne produkcije o Belgiji i njenom političkom sistemu u Njemačkoj, čije su perjanice knjige - Claus Hecking, *Das politische System Belgiens* [*Politički sistem Belgije*], Opladen 2003. i Frank Berge - Alexander Grasse, *Belgien – Zerfall oder föde-*

rales Zukunftsmodell? – Der flämisch-wallonische Konflikt und die Deutschsprachige Gemeinschaft [Belgija – Raspad ili federalni model budućnosti? – Flamansko-valonski konflikt i njemačka govorna zajednica], Opladen, 2003, ali je njegovo težište na istorijskoj, a ne na političkoj analizi.

Svojim radom *Revolution und Nation. Zur Entstehung von belgischen Nationalbewußtsein im späten 18. Jahrhundert* [Revolucija i nacija. O nastanku belgijske nacionalne svijesti u kasnom 18. stoljeću] (str. 15-40.) zbornik otvara sam Johannes Koll, inače pisac obimne studije o najranijoj fazi razvoja nacionalnog pokreta na tlu današnje Belgije - „*Die belgische Nation*“. *Patriotismus und Nationalbewußtsein in den südlichen Niederlanden im späten 18. Jahrhundert* [„Belgijska nacija“. *Patriotizam i nacionalna svijest u južnoj Nizozemskoj u kasnom 18. stoljeću*], *Niederlande-Studien*, Band 33, Münster, 2003, te drugih radova koji se bave nastankom i razvojem nacionalne svijesti u modernom kontekstu, odnosno na kraju 18. i na početku 19. stoljeća. Koll u svom članku samo ukratko objašnjava posebnost prostora današnje Belgije u vremenu prije kraja 18. stoljeća, prvenstveno u smislu činjenice da je on stoljećima pripadao različitim vladarima, ali u kompaktnom i danas aktuelnom obliku. Zatim se posvećuje centralnoj temi svog cjelokupnog naučnog opusa – nacionalnom pokretu u današnjoj Belgiji na kraju osamdesetih godina 18. stoljeća, odnosno tzv. Brabantskoj revoluciji (1789-1790), usmjerenoj protiv vlasti Habsburgovaca, koji su teritorijom koja se tada determinisala uglavnom kao Austrijska Nizozemska vladali od mira u Utrechtu 1713. godine. Autor uočava značaj nesmotrenih centralističkih tendencija cara Josipa II (1780-1790), koje su predstavnicima staleža poslužile da ga optuže za nasilno ukidanje srednjovjekovnih privilegija, te da pokrenu ustanak koji je rezultirao stvaranjem prve nezavisne belgijske države (koja je doduše trajala svega desetak mjeseci, od januara do novembra 1790. godine). Zatim se analiziraju motivi i ličnosti koji su bili ključni u tim političkim previranjima, svakako u velikoj mjeri inspirisanim revolucionarnim događajima u Francuskoj iz ljeta 1789. godine, te političke frakcije koje su se razvile iz njih, a koje su i kasnije u 19. stoljeću imale određen značaj za stvaranje kompleksnog belgijskog političkog miljea. Rad Jonannesa Kolla je jedini koji je koncentrisan na 18. stoljeće i nema pretenziju da hronološki ide do najnovijeg vremena.

Već je druga priča sa radom Louisa Vosa *Konjunkturen des belgischen Patriotismus im 19. und 20. Jahrhundert* [Konjunktura belgijskog patriotizma u 19. i 20. stoljeću] (str. 41-72.), profesora savremene istorije na Katoličkom univerzitetu u Leuvenu (Katholieke Universiteit Leuven) i gostujućeg profesora na univerzitetu u Pensilvaniji (University of Pennsylvania) i na univerzitetu u holandskom Nijmegenu (Universiteit Nijmegen). Vos je autor nekoliko studija o belgijskim nacionalnim pokretima, a naročito o flamanskom nacionalnom pokretu. Štaviše, Louis Vos je

bio među najbližim političkim sljedbenicima u ovom zborniku takođe zastupljenog profesora Lodea Wilsa, jednog od najvažnijih ideologa flamanskog nacionalnog pokreta. Bez sumnje je veliki domet ovog zbornika što je u svom okrilju uspio okupiti neke od najuticajnijih ne samo historičara, nego i protagonista i flamanskog i valonskog nacionalnog pokreta. U svom radu Vos se koncentrisao na momente u kojima je do izražaja dolazila centripetalna tendencija belgijske političke scene – centralistički usmjeren belgijski patriotizam, vezujući ga prvenstveno za samu revoluciju iz 1830. godine, kojom je, nakon oslobođenja od holandskih trupa, stvorena savremena belgijska država, te za neke krizne momente u kojima su belgijska monarhija, odnosno osjećaj zajedništva uspijevali prevladati nad partikularističkim tendencijama (u toku svjetskih ratova, u doba postkolonijalne krize itd.). Interesantno je uočiti da Vos članak počinje sa sopstvenom definicijom patriotizma: „Patriotizam nije ništa drugo nego nacionalizam, on je, faktički, samo od države službeno priznata forma nacionalizma“. I Vos uz patriotizam vezuje sve češću determinantu u zapadnoj literaturi – „banalni nacionalizam“.

Autor trećeg rada je Bruno De Wever, profesor savremene istorije na Univerzitetu u Gentu i predsjedavajući redakcije *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging* [Nova enciklopedija Flamanskog pokreta]. De Wever je i pisac više studija o „savezničkim“ odnosima Flamanaca i Nijemaca tokom Drugog svjetskog rata, odnosno o problemima s kojima su se nakon Drugog svjetskog rata suočavali neki Flamanci zbog kolaboracije sa njemačkim okupacionim trupama, odnosno učešća u SS-u. Njegov rad *Die Flämische Bewegung. Geschichte und Geschichtsschreibung* [Flamanski pokret. Istorija i historiografija] (str. 73-108.) iscrpno govori o razvoju i danas vrlo vitalnog flamanskog nacionalnog pokreta. De Wever se u svom izlaganju kratko vraća i na srednjovjekovne korijene flamanskog nacionalnog osjećaja, odnosno neke bitke s početka 14. stoljeća, koje su kasnije poslužile kao generatori sofisticiranja nacionalne svijesti. U svakom slučaju ističe da je u 19. i početkom 20. stoljeća ključno pogonsko gorivo pokreta bilo otpor sveopštoj „frankofonizaciji“ državnog aparata, iako su Flamanci i tada, kao i danas, bili u demografskoj prednosti, nad frankofonim Valoncima. Zatim analizira primjere kolaboracije sa Nijemcima u Prvom i Drugom svjetskom ratu i njihove refleksije na dalje intenziviranje sukoba između Flamanaca i Valonaca. U svom putovanju kroz prošlost flamanskog pokreta Vos zatim dolazi do jedne od ključnih dekada – šezdesetih godina 20. stoljeća, naime, dekade u kojoj je Flandrija definitivno ekonomski prevazišla u čitavom prethodnom stoljeću superiornu Valoniju, što je dodatno omogućilo pokretanje niza federalističkih reformi, koje su u razdoblju 1970-1993. Belgiju iz klasične centralističke pretvorili u federalistički najkompleksniju državu Evrope.

Paul Delforge je autor rada pod naslovom *Ein Jahrhundert Wallonische Bewegung (1880-1980). Ein Überblick* [Stoljeće Valonskog pokreta (1880-1980). Pregled] (str.109-134.) Delforge je zamjenik direktora Instituta Jules-Destrée, te upravnik Međuuniverzitetskog centra za istoriju Valonije i valonskog pokreta (Centre interuniversitaire d'Histoire de la Wallonie et du Mouvement wallon). Jedan je od priređivača *Encyclopédie du Mouvement wallon* [Enciklopedija Valonskog pokreta]. Dakle, on je savršen ideološki kontrahent Vosa, De Wevera i drugih flamanskih autora, zastupljenih u ovom zborniku. U svom radu on je koncentrisan na pojavu i razvoj valonskog nacionalnog pokreta, za kojeg pravilno zaključuje da je, ustvari, samo bio refleksija starijeg i organizovanijeg flamanskog pokreta. Autor upozorava da u vrijeme stvaranja belgijske države, nakon 1830. godine, valonski pokret, za razliku od flamanskog, faktički još uvijek nije postojao, jer u tom periodu još uvijek nije bilo sasvim jasno šta predstavlja valonska nacija, nego je termin „Valonci“ korišten samo zato da bi se njim determinisali pripadnici belgijske nacije koji ne govore holandskim jezikom, što je, dakle, uključivalo ne samo one koji govore francuski, nego i pripadnike grupa koje su govorile različite dijalekte (valonski, Gaumais, pikardijski itd.).

Lode Wils, inače profesor emeritus za savremenu istoriju na Katoličkom univerzitetu u Leuvenu (Katholieke Universiteit Leuven), već je pomenuti ideolog flamanskog nacionalnog pokreta. Autor je više knjiga o istoriji razvoja nacionalnih pokreta u Belgiji, ali i mitova koji su se razvijali unutar njih. U radu *Die Großniederländische Bewegung in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [Velikoholandski pokret u prvoj polovini 20. stoljeća] (str. 135-154.) Wils ukazuje na jednu ne tako poznatu dimenziju centrifugalnih pokreta u belgijskoj istoriji. Kao recentni ostatak epohe u kojoj je Holandija vladala nad Belgijom (1815-1830) u drugoj polovini 19. stoljeća pojavila se ideologija koja je zagovarala ponovno ujedinjenje Holandije i Belgije, odnosno samo Holandije i Flandrije (te dvije opcije su egzistirale paralelno). Taj politički sistem je u prvoj polovini 20. stoljeća dostigao svoj vrhunac, a autor naročito razrađuje njegove implikacije u vremenu neposredno pred Drugi svjetski rat, kada su mnogi Holandani i Flamanci prihvatili ideje nacističkog „Novog portekta“, te, unutar istog, planirali stvaranje velike holandske države. Nakon strahota Drugog svjetskog rata, ideolozi pokreta, kao što je bio holandski istoričar Pieter Geyl, nepovratno su pali u anonimnost.

Winfried Dolderer, dopisnik nekoliko belgijskih i njemačkih dnevnika, te autor više studija o njemačko-flamanskim odnosima u članku *Um Sprache und Volkstum. Deutsche Belgienbilder im nationalen Diskurs* [O jeziku i narodnosti. Njemačka percepcija Belgije u nacionalnom diskursu] (str. 155-178.) raspravlja o različitim aspektima odnosa Belgijanaca (naročito Flamanaca) i Nijemaca, sa naglaskom na na-

stanku i razvoju velikonjemačke, odnosno pangermanske ideologije, tokom 19. i 20. stoljeća, u okviru kojih su se pojavljivale tendencije da Nijemci Flamance smatraju dijelom jedinstvene velike njemačke nacije, odnosno da se sami Flamanci smatraju takvim dijelom, pri čemu su takve teorije prvenstveno počivale na shvatanju da se nacija u svakom slučaju mora poistovjetiti sa jezikom, a holandski jezik je posmatran samo kao dijalekt donjenjemačkog.

Na kraju Karl-Heinz Lambertz, premijer vlade Njemačke govorne zajednice Belgije (Deutschsprachige Gemeinschaft Belgiens), te profesor prava na Katoličkom univerzitetu u Louvainu (Université Catholique de Louvain, to je inače univerzitet koji je nastao 1968. godine, nakon „bijega“ valonskih profesora i studenata sa čuvenog katoličkog univerziteta u flamanskom Leuvenu). Njegov članak *Thesen zur Zukunft des belgischen Staates* [*Teze za budućnost belgijske države*] (str. 179-188.) u mnogome odudara od ostatka zbornika, jer prvenstveno govori o aktuelnom momentu belgijske države, s posebnim osvrtom na položaj Njemačke govorne zajednice. Lambertz inače izražava divljenje belgijskom sistemu kompromisa, kojim država uporno uspijeva opstati, bez obzira na sada već višestoljetne centrifugalne izazove, te saopštava svoje uvjerenje u mogućnost belgijske države da prevaziđe aktuelnu krizu. Štaviše, on smatra da će vrijeme pokazati kako će u kompleksnim uslovima multietničke Evrope slučaj Belgije postati ultimativni primjer uspješnog prevazilaženja nacionalnih i drugih vidova separatističkih tendencija.

Zbornik radova o istorijatu nacionalnih pokreta u Belgiji može poslužiti kao vrlo dragocjen izvor znanja za mnoge evropske države i regije koje su potencijalne žrtve nemogućnosti adekvatnog prevazilaženja interetničkih suprotnosti. U kontekstu vizionarstva i percepcije aktuelnog političkog stanja u Belgiji zbornik je vrlo savremen. Ipak, nesumnjivo – tri godine koje su prošle od njegovog pojavljivanja do danas dovele su do radikalnog intenziviranja centrifugalnih pokreta u Belgiji, a naročito, već klasičnog flamanskog nacionalnog pokreta. Predstojeće vrijeme će pokazati dokle sežu dometi belgijskih kompromisnih potencijala. ■

Boro Bronza